

COOPERARE ȘTIINȚIFICĂ EUROPEANĂ: ROLUL POLITICII SOCIALE ÎN SOCIETĂȚILE EUROPENE ÎN SCHIMBARE

SIMONA VONICA-RĂDUȚIU

Conferința „Changing European Societies – the role for Social Policy” s-a desfășurat în perioada 13–15 noiembrie 2003 în Copenhaga, ca eveniment inaugural al ESPAnet, Network for European Social Policy Analysis¹.

Rețeaua de cercetare științifică ESPAnet a fost înființată în anul 2002, cu scopul declarat de a include analiști în domeniul politicii sociale atât din Europa de vest cât și din Europa centrală și de est. Abordarea interdisciplinară este motivul principal pentru care în această structură de cercetare se regăsesc reprezentanți din domeniul politicii sociale, dar și din sociologie, economie, științe politice, psihosociologie, relații internaționale, istorie și drept. Printre obiectivele propuse la înființare se numără: perfecționarea cercetării științifice a politicilor sociale europene, stimularea participării tinerilor cercetători și doctoranzi, promovarea analizei comparative și a abordării multidisciplinare a politicilor sociale în Europa.

Evenimentul a fost organizat de Institutul Național Danez în domeniul Cercetării Sociale și s-a desfășurat în Eigtveds Pakhus, Copenhaga, în imediata vecinătate a Ministerului Danez al Afacerilor Externe, într-o pitorească incintă, o clădire veche, reamenajată, care a deserved cândva administrația portului.

Au participat directori de institute de cercetare, profesori universitari, lectori, cercetători, studenți doctoranzi. Fără îndoială, prezența lui Gøsta Esping-Andersen a reprezentat un prilej de ample și intense dezbateri pentru comunitatea științifică daneză, cu o zi înainte de conferință el fiind invitat pentru un seminar de lucru în cadrul Centrului de Studii Comparative în domeniul Bunăstării, Universitatea Aalborg și pentru o prezentare publică, în limba daneză, în fața studenților aceleiași universități.

Conferința a debutat cu o sesiune plenară care a cuprins alocuțiunea de bun venit adresată celor peste 200 de participanți de către gazda evenimentului: Jorgen Sondergaard, directorul Institutul Național Danez în domeniul Cercetării Sociale,

---

¹ Participarea mea la această conferință a fost posibilă prin intermediul bursei „Marie Curie”, oferită de Comisia Europeană, în perioada 1 septembrie 2003–31 Ianuarie 2004, în cadrul Departamentului Spirit, Universitatea Aalborg, Danemarca. Mulțumesc cercetătorului principal Jon Kvist, Institutul Național Danez în domeniul Cercetării Sociale, Copenhaga, pentru amabilitatea și sprijinul acordat în calitate de organizator.

Copenhaga, urmată de două prezentări: Julia S. O'Connor, profesor, Universitatea Ulster, Belfast, Irlanda și Nina Smith, profesor, Școala de Afaceri din Aarhus, Departamentul de Științe Economice, Universitatea Aarhus, Danemarca. Jorgen Sondergaard a ținut să sublinieze importanța cooperării în domeniul cercetării la nivel european, a semnificației acestei rețele de colaborare academică, în contextul interesului crescând, la nivelul statelor membre, pentru abordarea științifică a realității sociale și, nu în ultimul rând, participarea numeroasă la prima conferința organizată.

Julia S. O'Connor a evidențiat rolul planurilor naționale de acțiune în domeniul ocupării forței de muncă și al promovării incluziunii sociale, principalele direcții ale promovării egalității de gen în contextul european dictat de aplicarea metodei deschise de coordonare în Uniunea Europeană. Obiectivele strategice stabilite în cadrul Consiliului European de la Lisabona reprezintă pași în direcția modernizării modelului social european. Ea a făcut apel la implementarea metodei deschise de coordonare în domeniul politicilor sociale, mai ales în cazul planurilor naționale de acțiune în domeniul promovării incluziunii sociale. S-a subliniat, de asemenea, succesul înregistrat în reducerea șomajului în statele membre ale Uniunii Europene, în comparație cu Statele Unite ale Americii.

Analizând statul bunăstării danez și posibilitățile femeilor de a avea o carieră profesională, Nina Smith a încercat să răspundă la întrebarea dacă politicile daneze prietenoase familiilor sprijină, realmente, femeile, sau, mai degrabă, au efecte negative asupra lor. Pe de o parte, structura politicilor sociale daneze încurajează participarea ridicată a mamelor la piața muncii, dar, pe de altă parte, există efecte negative privind alocarea concediului paternal, segmentarea participării la piața muncii în condițiile creșterii diferenței de salarizare între sectorul public și privat, alocarea timpului, treburile casnice și salariile. Pe baza cercetărilor la nivel național, în Danemarca se constată că nu există o diferență semnificativă de salarizare între bărbați și femei, dar piața muncii este segmentată: practic, mai mult de jumătate dintre femeile active pe piața muncii sunt angajate în sectorul public, care tinde să ofere slujbe mai prost plătite, în timp ce doar 20% dintre bărbați lucrează în domeniul public. Principala critică adusă studiului a fost că nu ia în considerare decizia femeilor însărcinate, angajate în sectorul privat, de a trece în sectorul public, în timp ce tații aleg sectorul privat. Cu cât numărul de copii este mai mare într-o familie, cu atât șansele ca părinții să lucreze în sectorul public sunt mai mari. Ca o concluzie generală, sistemul de protecție socială are o serie de efecte pozitive în ceea ce privește îmbinarea vieții de familie cu cea profesională, oferind femeilor independență economică, dar nu favorizează femeile cu pregătire superioară.

În continuare, programul conferinței a fost organizat într-un număr de opt serii de lucru consecutive, alcătuite, la rândul lor, din câte patru sesiuni paralele fiecare. Ca regulă generală de organizare, fiecare sesiune a fost compusă din trei lucrări prezentate auditorului și diferite contribuții adiționale semnificative pentru tema sesiunii, dar susținute de autori la final, în funcție de timpul rămas la

dispoziție. În principiu, fiecare prezentare a avut la dispoziție maxim o jumătate de oră, din care zece minute dedicate autorului / autorilor, iar restul, întrebărilor din public, comentariilor și dezbaterilor științifice.

Cu câteva mici excepții, rezumatele și textele complete au fost accesibile tuturor participanților, fiind publicate pe pagina de Internet a conferinței, cu câteva săptămâni înainte de desfășurarea evenimentului. Din acest motiv, lucrările au fost citite înainte de către toți cei interesați, ceea ce a permis ca sesiunile să aibă mai mult caracterul unor grupuri de lucru extrem de active, axate mai degrabă pe dezbaterile critice a textelor, decât pe monotona lor expunere. În total, pe parcursul celor trei zile au fost prezentate mai mult de 130 de lucrări finalizate sau în curs de finalizare, atât studii de caz cât și analize comparative.

Sesiunea de încheiere a fost prezidată de Jochen Clasen, Universitatea Stirling și a cuprins alocuțiunile profesorului Gøsta Esping-Andersen, Universitatea Pompeu Fabra, Barcelona, și a profesorului John Micklewright, Departamentul de Statistică Socială, Universitatea Southampton, Marea Britanie. Gøsta Esping-Andersen s-a referit la statul bunăstării ca investiție socială, subliniind importanța capitalului educațional și impactul direct asupra pieței muncii al încurajării reangajării și participării la muncă a mamelor. John Micklewright a abordat o perspectivă europeană a excluziunii sociale a copiilor, în contextul unei dezbateri cu Statele Unite ale Americii.

În cadrul tematicii propuse de organizatori: rolul politicilor sociale în societățile europene în schimbare, unele sesiuni au avut caracter de sine stătător, altele au fost grupate în cadrul unor teme comune care au abordat perspectiva istorică a politicilor sociale, Uniunea Europeană și politica socială, valori și suport oferit politicilor sociale, riscurile sociale, politica în domeniul familiei și reglementările la locul de muncă.

Sesiunile individuale au abordat reforma politicilor sociale; sistemul fiscal; cetățenia; metodologie comparativă, calitatea socială, egalitatea de gen, minoritățile etnice prezente pe piața muncii, serviciile de sănătate și cultura și politică socială. O amplă parte a conferinței a fost dedicată situației persoanelor vârstnice, în Europa.

Tema „Uniunea Europeană și politica socială” a fost moderată de Ana Guillen, profesor, Universitatea Oviedo, Spania. A cuprins trei sesiuni: „Metoda deschisă de coordonare”, „Europeanizarea politicilor sociale în statele bunăstării naționale” și „Procesul integrării europene și politica socială”.

Metoda deschisă de coordonare a fost luată în considerare ca mod deliberat democrat de guvernare și analizat în cazul ocupării forței de muncă și a pensiilor, în cazul relației dintre pensiile vârstnicilor și reforma pieței muncii, dar și ca element definitoriu în delimitarea caracterului european și social din politica socială europeană.

A doua sesiune a debutat cu o lucrare ambițioasă, despre integrarea europeană și procesul tranziției în Europa Centrală și de Est: lecții comparative privind dinamica politicilor sociale europene și post-comuniste. În ciuda titlului,

lucrarea s-a axat exclusiv pe analiza situației în Ungaria, mai precis, pe evidențierea dificultăților de adoptare a terminologiei specifice documentelor Uniunii Europene în cadrul negocierilor, și nu pe politica socială efectivă. Deși a existat un interes major pentru surprinderea realității în țările est-europene, principala critică adresată de reprezentanții în sală ai altor țări post-comuniste (România, respectiv Slovacia) a fost că lucrarea, deși și-a propus acest lucru, nu reușește să prezinte concluzii general valabile pentru toate statele est-europene.

În cadrul aceleași sesiuni, au mai fost abordate europenizarea reformelor în domeniul bunăstării și relația dintre noile state ale bunăstării și noile forme de cetățenie. Ultima lucrare a încercat să răspundă la întrebarea „cum anume procesul internaționalizării creează noi oportunități și constrângeri pentru cetățenii din țările nordice”. În investigarea științifică au fost luate în considerare presiunile externe statelor bunăstării (globalizarea, internaționalizarea și europenizarea), dar și cele interne (presiunea financiară, legitimitatea contestată a statului bunăstării și individualizarea). Se pune accentul pe cetățenia activă, în sensul libertarian.

Contribuțiile la această sesiune s-au referit la modalitatea nordică de răspuns la strategia europeană de ocupare a forței de muncă, cazul Italiei în aceeași problemă și experiența spaniolă și portugheză în domeniul politicii sociale.

În aceeași sferă de interes, sesiunile „Piețele muncii europene și securitatea socioeconomică” și „Ocuparea forței de muncă și bunăstarea – studiul activizării” au fost moderate de Theodoros Papadopoulos, director de studii în politică socială europeană, Universitatea Bath, Marea Britanie.

În cadrul primei sesiunii, au fost supuse atenției corelațiile dintre ocuparea forței de muncă, inegalitatea salarială, cheltuielile sociale și sărăcie; mobilizarea forței de muncă și fezabilitatea capacității de cuprindere a statelor bunăstării și dinamica schimbărilor în alocarea resurselor regimurilor europene: rolul sindicatelor. Ultima lucrare a luat în considerare situația din Spania, Italia, Franța. Ca presupuziții de bază, salariul a fost considerat ca instrument de control al circulației resurselor, drepturile sociale au fost considerate construcții întipărite în logica socială, iar relațiile de putere reprezintă indicatori care dau coloratură resurselor existente într-un regim. Rolul din ce în ce mai important al sindicatelor în comparație cu statul se face simțit în alocarea resurselor regimurilor, sub forma a patru variabile: modelele de finanțare, natura drepturilor oferite, relațiile dintre resurse și beneficii și puterea asupra gestionării resurselor. Întrebarea ridicată este: construcția europeană actuală reflectă aceste noi forme de putere? Sunt acțiunile sindicatelor influențate de mișcările sociale la nivel european? În contextul eroziunii drepturilor sociale legate de participarea la muncă, principala critică a lucrării a fost că înlocuiește ocuparea deplină a forței de muncă cu dreptul universal pentru o sursă de venit, diferită de venitul minim garantat. A fost, de asemenea, prezentată contribuția privind subvenționarea muncii, ca strategie a pieței muncii, în țările europene.

Tema „Politica familiei și reglementările la locul de muncă” a fost moderată de Ute Klamme și Jane Lewis, profesori, Departamentul de Politică socială și

Asistență Socială, Universitatea Oxford, Marea Britanie. A inclus trei sesiuni distincte: „Îngrijitori, îngrijire și condiții de muncă”, „Acorduri de muncă și în familie, într-o economie flexibilă” și „Politica familiei și reglementările la locul de muncă”. În prima sesiune, au fost supuse dezbaterii lucrări despre familie și/sau muncă în Europa, cazul fiicelor și nurorilor active pe piața muncii în Franța, dar îngrijind un părinte vârstnic dependent și cazul retribuirii salariale, în cazul Germaniei.

În cadrul temei „Restructurarea acordurilor de îngrijire socială” moderată de Bigit Pfau-Effinger, profesor, Institutul de Sociologie, Universitatea Jena, Germania au fost organizate două sesiuni: „Schimbarea politicilor statului bunăstării și restructurarea mixului bunăstării” și „Schimbarea patternurilor de îngrijire și integrarea socială”.

Tema „Perspectiva istorică a politicilor sociale” a fost moderată de Martin Powell, doctor, Departamentul de Studii Sociale și Politice, Universitatea Bath, Marea Britanie, și John Stewart, Centrul pentru Sănătate, Medicină și Societate, Universitatea Oxford, Brookes, Marea Britanie și a inclus sesiunile: „Abordarea istorică a politicii”, „Dependența de cale” și „Istorie și teoria bunăstării”.

Sesiunea „Reforma politicii sociale: idei, interese și instituții” a fost moderată de Jokhen Clasen, profesor, Departamentul de Științe Sociale Aplicate, Universitatea Stirling, Marea Britanie. În cadrul acestei sesiuni, Eero Carol a prezentat o lucrare, despre diferitele răspunsuri ale statului la diferite forme de globalizare: studiul s-a bazat pe impactul globalizării asupra diferitelor dimensiuni de politică socială, în țări OECD, între anii 1960–2000.

Tema „Politică socială – valori și suport oferit” a fost moderată de Jorgen Goul Andersen, directorul Centrului de Studii Comparative în domeniul Bunăstării, Universitatea Aalborg, Danemarca și Stefan Svallfors, profesor de sociologie, Universitatea Umea, Suedia. A inclus sesiunile „Factori determinanți ai atitudinilor față de bunăstare la nivel național și european”, „Politici și atitudini față de bunăstare” și „Bunăstare și familie”.

Tema „Noile riscuri sociale și noile direcții ale bunăstării” a fost moderată de Peter Taylor-Gooby, profesor Universitatea Kent, Marea Britanie și a inclus sesiunile: „Noile riscuri sociale și viața de familie” și „Noile riscuri sociale și noile direcții ale bunăstării”.

Sesiunea „Statul bunăstării și statul impozitar” a fost moderată de Philip Manow, profesor doctor, Institutul Max-Planck pentru Studiul Societăților, Köln, Germania, și a supus dezbaterii: o analiză empirică a țărilor OECD privind efectele ocupării forței de muncă asupra diferitelor regimuri fiscale ale statelor bunăstării, schimbarea impozitării bunăstării și o comparație internațională asupra taxelor și redistribuirii.

Tema „Calitate socială în Europa” a avut ca moderator pe Alan Walker, profesor, Departamentul de Studii Sociologice, Universitatea Sheffield, Marea Britanie și a abordat problematica definirii bunăstării ființelor umane din perspectivă

obiectivă și subiectivă, problema locuirii, coeziunea socială, excluziunea socială și calitatea vieții.

Sesiunea „Cultură și politică socială” a fost moderată de Wim van Oorschot, profesor de sociologie, Universitatea Tilburg, Olanda, co-director al ESPAnet. Tot el a moderat și sesiunea „Rezultatele politicii bunăstării”. Prima sesiune a analizat rolul culturii în politica socială, relația dintre regimul cultural și regimul bunăstării, comparația europeană asupra relației dintre mamă și primul copil, studii de caz asupra dimensiunii simbolice și spațiale ale serviciilor sociale, precum și politica socială în Turcia: rolul statului și sărăcia, din perspectiva proiectanților politicii sociale și a furnizărilor de servicii sociale. A doua sesiune a abordat inegalitățile în furnizarea serviciilor de sănătate, politica socială în domeniul familiei și rata redusă a natalității, influența statutului ocupațional al părinților asupra stresului copilului de vârstă preșcolară.

Sesiunea „Sănătate și statul bunăstării” a fost moderată de Rebecca Surrender, Departamentul de Politică Socială și Asistență Socială, Universitatea Oxford, Marea Britanie și a inclus reformele post-sovietice în domeniul sănătății, asigurarea de sănătate în Germania și Olanda și statutul pacienților, în Europa.

Sesiunea „Minorități etnice și piața muncii” a fost moderată de Eskil Wadensjo, profesor Universitatea Stockholm, Suedia. Subiectele dezbătute au acoperit problematica autoangajării emigranților, ca modalitate de redresare economică în Suedia și Danemarca, discriminările salariale ale emigranților tineri în funcție de nivelul de educație în Danemarca, excluziunea populației Rromă de pe piața muncii, situația refugiaților din Bosnia în Marea Britanie și Suedia.

Tema „Adaptarea politicilor la o societate îmbătrânită” a fost prezidată de Niels Ploug, director de cercetare, Institutul Național Danez în domeniul Cercetării Sociale și a inclus sesiunile: „Reformând pensiile” și „Reformele pensiilor și sistemului de îngrijire”. Prima sesiune a studiat schema pensiilor sociale pentru angajații din Germania, relația dintre pensii, privatizare și problema egalității vârstnicilor, reformele pensiilor din Belgia, Olanda și statele baltice. A doua sesiune a analizat sistemul olandez al pensiilor ocupaționale, modificările din sistemul de îngrijire al bătrânilor în Suedia și îngrijirea pe termen lung, ca răspuns la noi riscuri sociale.

Sesiunea „Promisiunea activizării persoanelor vârstnice pentru politica social-europeană” a fost moderată de Steve Ney, Centrul Interdisciplinar de Cercetare Comparativă a Științelor Sociale, Viena, Austria. Au fost supuse dezbaterii studii comparative din Norvegia, Germania și Franța privind politica de activizare a persoanelor vârstnice.

Sesiunea „Politica socială și vârstnicii” a fost moderată de Andreas Hoff, și Hans-Joachim Kondratowitz, ambii reprezentând Centrul German de Gerontologie, Berlin. Subiectele abordate au fost: solidaritatea socială, sprijinul inter-generațional pentru vârstnici, caracteristicile locurilor de muncă și fluctuația în cazul îngrijirii pe termen lung (studiu de caz – Austria), tendințe în serviciile de îngrijire pentru bătrâni.

Sesiunea „Schimbări feminine și schimbări masculine” a fost moderată de Elisabetta Ruspini, Departamentul de Sociologie și Cercetare Socială, Universitatea Milano, Italia. Au fost supuse atenției cazurile familiilor din Italia, care se confruntă cu homosexualitatea, socializarea femeilor din perspectiva ideologică a egalității de gen, implicații de politică socială ale problemei sociale și problematici sociale specifice bărbaților și masculinității. Lucrarea de contribuție din cadrul sesiunii a reprezentat un studiu de caz vizând noul profil al tatălui, în Suedia.

Sesiunea „Guvernare, democrație și cetățenie” a fost moderată de Janet Newman, profesor de politică socială, Facultatea de Științe Sociale, Open University, Marea Britanie. Au fost luate în considerare noile relații dintre guvernare și cetățenie, dezbateră și constituirea identității în participarea publică la nivel local, promovarea participării la guvernare prin diferite parteneriate, rolul spontan al societății civile în oferirea serviciilor de ajutor pentru refugiați, în Scoția.

Pe toată durata derulării conferinței a fost organizată o expoziție de carte cu vânzare, în care au fost prezentate apariții editoriale și jurnale de profil publicate sub auspiciile editurilor: Taylor & Francis Group, Ashgate și Sage în cadrul colecțiilor lor de politică socială. Printre volumele prezente s-au numărat: *Welfare State under Pressure*, editor Peter Talor-Gooby, *Globalization and Social Policy* de Nicola Yeates, *Welfare Policy from Below – struggles against social exclusion in Europe*, editori: H. Steinert și A. Pilgram și *Combating poverty in Europe* editat de P. Krause, G. Backer și W. Hanesch. Printre jurnalele expuse cititorilor, am remarcat: „Journal of European Social Policy”, editor Ian Gough, „Global Social Policy”, editor Bob Deacon, „European Journal of Social Work”, „The European Journal of Social Science Research”, „Policy Studies” și „European Societies”.